

Eesti Vabadusvõitlejate Liidu Infoleht

VABA SÕNA

NR 47 MÄRTS 2024

METSAVENDLUSE MÄLESTUSPÄEV 31. detsember 2023

Põrgupõhja punkrilahing

Juba väljakujunenud tava kohaselt koguneti aasta viimasel päeval hommikul Põrgupõhjal. Põrgupõhjal on põhjust meenutada alati kolme olulist numbrit, möödus 76 aastat Põrgupõhja lahingust, 16 aastat tagasi avati mälestuskivi ja 31 aastat möödus Eesti Endiste Metsavendade Liidu loomisest. Punkri täismöödus rekonstruktsioon

avati aastal 2015. Sündmusel osales üle saja inimese ja neid töid kohale 52 sõiduautot ja mitmed väikebussid.

Aitäh osalistele! Eesti eest surmani!

Heiki Magnus

Lahingust endast

Just Läänemaal moodustati 1946. aastal suurem vastupanuorganisatsioon, mis haaras ka teisi maakondi. 1946. aasta algul asus noor metsavend Endel Redlich Vigala vallas tegema metsavendade hulgas selgitustööd, et on vaja luua suurem vastupanuorganisatsioon, mis koordineeriks metsavendade tegevust. Temaga liitusid Helmut Valdma (hüüdnimed Manivalde, Minister), Viktor Rumjantsev (Rumm, Romm) ja Endel Karell (Kurul, Luftmarssal), kellest said tema lähimad abilised. RVL-ga oli seotud ka Rootsist tagasi tulnud 1941. aasta Suvesõja sangar Richard Saaliste, kuigi ta siiski liikmeks ei astunud. Samuti ei liitunud RVL-ga kuulus metsavend Ants Kaljurand, kes tegutses Pärnumaal ja Läänemaal.

Loodud organisatsioon sai nimeks Relvastatud Võitluse Liit (RVL). RVL-i põhikirja kohaselt oli tegemist vabatahtliku, salajase ja relvastatud rahvusliku vastupanuliikumise organisatsiooniga võitluseks Eesti au ja sõltumatus eest. Organisatsiooni liikmed kohustusid kaitsma kõiki, kelle kallal okupatsioonivõim vägivalda tarvitab, sisendama inimestesse vastupanutahet ning koguma luureandmeid strateegiliselt tähtsate objektide kohta. Sõja puhkemisel Nõukogude Liidu ja lääneriikide vahel pidid RVL-i liikmed alustama aktiivset partisanivõitlust. Liikmeks võis astuda igaüks, kellel oli soov võidelda Eesti vabaduse eest ja kes oli nõus tingimusteta täitma RVL-i juhtkonna korraldusi.

Relvastatud Võitluse Liit värbas oma ridadesse nii illegaalselt kui ka legaalselt elavaid inimesi. Liikmeks astumisel nõuti usaldusväärse inimese soovitusi. Legaalselt elavad organisatsiooni liikmed ei tohtinud peale värbaja, värvatava ja soovitaja tunda teisi liikmeid. See nõue ei kehtinud illegaalselt elavatele metsavendadele, sest neil tuli ühiselt tõrjuda rünnakuid, viia läbi diversiooniakte ning hankida varustust ja toitu. RVL-i juhtis 14-liikmeline Keskstaap, mis asus Läänemaal Vigala vallas Konuvere küla lähedal

Põrgupõhja nimelises punkris. Keskstaap kinnitas ametisse RVL-i valdade juhid. Kui mõnes maakonnas tegutses mitu allüksust, määras Keskstaap maakonnale üldjuhi, kes andis tema alluvuses olevate organisatsioonide tegevusest aru Keskstaabile.

RVL-i tegevushaarde üle on erinevaid arvamusi. Optimistlikumate hinnangute kohaselt olid 1947. aasta lõpuks maakondlikud organisatsioonid loodud Lääne-, Harju-, Järva-, Pärnu-, Tartu-, Viljandi- ja Võrumaal ning Tallinnas ja Tartus. Skeptilisema versiooni kohaselt tegutseti siiski Läänemaal, mujal siiski haruorganisatsioonide moodustatud ei olnud. Kui, siis väiksemaid rakukesi.

RVL-i juhiks oli Endel Redlich, staabiülemaks Endel Karell, vastuluureülemaks Viktor Rumjantsev, Läänemaa maakondlikuks ülemaks Helmut Valdmaa. Kuna Redlich oli väga noor mees ja laiemale üldsusele tundmatu, räägiti organisatsiooni värvatavatele, et selle eesotsas on kolonel-leitnant Paul Lilleleht (1893–1955).

Lilleleht oli Vabadussõja ja Suvesõja kangelane, VR II/3, 6. piirikaitserügemendi ülem. Kuigi tollal ennast Pärnumaal Saarde vallas varjaja Lillelehega otsiti kontakti, seda ei saadud. RVL-i juhtkond üritas raadio teel kontakti saada Stockhomis oleva Eesti Rahvuskomiteega, kuid ka see ei õnnestunud.

1948. aastal õnnestus okupatsioonivõimude julgeolekuorganitel anda RVL-ile mitu rasket hoopi ja kuigi esialgu ei õnnestunud neil juhte tabada, ei suutnud RVL enam endist suurust taas-

tada. 1949. aastal langesid võitluses Endel Redlich ja vennad Saalisted.

Läänemaal Vigala piirkonnas asuv Põrgupõhja staabipunker rajati 1947. aasta varakevadel. Selle varustusbaasiks oli lähedal asunud Anni talu, mille perenaine Armilde Valdek pesi RVL-i liikmete pesu, parandas riideid ja küpsetas leiba. Joomine oli staabipunkris keelatud. Punkris elas pidevalt umbes 7–20 meest.

Põrgupõhja punker rajati A. Hatto andmetel juba Saksa ajal ja sellesse kogunes 1947. aasta suveks peaaegu kogu RVL-i juhtkond (Peastaap). Väliselt meenutas see tavalist rindedzotti ja oli ümbritsetud sügava kraavi ning kuulepüüdva kaitsevalliga. Pindala oli 5–7 m, kõrgus 3 m ja seinte paksus 50–55 cm. Palkidest ehitised oli kaetud mullaga ja mätastega, aknad olid kaetud granaadivastase võrguga, ukse ette oli tehtud meetri kõrgune puust ja mullast vall.

Põrgupõhja lahing 31. detsembril 1947

31. detsembri varahommikul ründasid punkrit NKVD sõdurid, asukoha nad said teada paar päeva varem arreteeritud RVL-i liikmelt. Kuid seekord kõrvetasid julgeolekutöötajad oma näpud.

RVL-i liige Ahto Talvi:

„1947. aasta detsembris, peale seda suurt sissekukkumist, korraldati punkrile haarang, kohale oli aetud nii sõjaväge, NKVD mehi, miilitsaid ja hävituspataljonlasi. Mehed punkris ei teadnud toimuvast midagi ja nii võeti elu üsna kergelt. Haarangupäeval oli tõeline koerailm, sadas lörtsi, nähtavus oli pea null. Seetõttu jooksid haarajad valvurile peaaegu sülle. See pani suure kiirusega punkri poole minema, mehed tagusid kaarte ja arvasid, et valvur teeb nalja, kui see karjus: „Tiblad tulevad!” Kui siis relvad haarati ja välja joosti, olid ründajad juba kümnekonna meetri kaugusel vallist. Neile tõmmati siis lähedalt pealt kõikidest relvadest tuli peale, esimesed read lausa niideti maha. Nemad ei näinud

aga valli ja kütsid kõik kuulid sinna sisse. Kohe algas uus rünnak, ohvitserid ees ja jälle rinnaga peale. Kaks metsavenda, isa ja poeg, läksid omavahel vaidlema, kellel on õigus ohvitseri maha lasta, lõpuks jäi au isale. Hirmsat laastamistööd tegid ründajatele metsavendade raketipüssid. Kui ründajate tuli juba üsna hõredaks jäi, murdsid mehed üldist segadust kasutades punkrist välja ning kadusid.”

1947. aasta viimastel päevadel õnnestus julgeolekul RVL-i jälitusoperatsioonide käigus punkri asukoht teada saada ja see ümber piirata. Ametlikus aruandes, millele on alla kirjutanud MGB 2N-osakonna ülem aset major Beljajev, 2N-osakonna 2. jaoskonna ülem kapten Gavrilovitš, 2N-osakonna 4. jaoskonna ülem vanemleitnant Novikov ja 260. laskurpolgu vanemleitnant Davõdov, kirjeldatakse tšekistlikku operatsiooni järgmiselt:

„9.30 jõuab operatiivgrupp (6 meest MGB-st, 23 meest SM 260. laskurpolgust) punkri lähiste, asukoha luure kestab 1 tund 45 min, punker avastatakse tihedas metsas kell 11.30, sinna viib ainult üks teerada. Piiramine algab 11.45, tunni mees märkab piirajaid 20 meetri kauguselt, avades vintpüssist tule, ettepanekule alla anda liituvad teised punkrisolijad omapoolse tulega. Toimub äge tulistamine käsirelvadest ja kuulipildujatest, visatakse granaate. Meie poolt tulistatakse automaatidest, ABT-st ja kolmest kuulipildujast. [...] 2-tunnise lahingu jooksul jõuame granaadiviske kaugusele. Kell 14 tehakse uus ettepanek alistuda, vastuseks visatakse granaate. Kell 14.30 kolm kiivrites bandiiti jooksevad kuulipildujatule kätte all metsa loode suunas, nad on relvastatud vintpüsside ja püstolitega. Nende järel punkrist väljunud kiivris mees ja naine saavad surmavalt haavata, mees sureb 4 meetri kaugusel punkrist, kuna aga granaadikillust kõhtu raskelt haavata saanud naine vangistatakse. Tema ülekuulamise selgitati välja, et tema nimi on Asta Jõesaar, sünd 1926, illegaal jaanuarist 1947, metsavendade gruppi juhib „Minister”, tapetu nimi on Jaan Roosi.”

Nagu sellest aruandest edaspidi selgub, teel haiglasse Asta Jõesaar suri, põgenejaid aga tabada 12 km pikkuse jälituse järel enam ei õnnestunud, sest metsavennad tapsid jälituskoera.

Kinnitatakse, et piirajate hulgas inimkaotusi ei olnud ja kolme põgenejana nimetatakse „Endlit”, „Jaskat” ja „Jüri”. Kolmetunnise lahingu järel punker süttis ja hävines täielikult. Julgeoleku saagiks langes üks granaadiheitja, kaks kergekuulipildujat, üks vintpüss, üks püstol, seitseteist granaati, 2500 padrunit ja rohkesti muud varustust, samuti RVL-i dokumente. 10 meetri kaugusel punkrist leiti röövitud „Willis”.

Kui palju metsavendi tegelikult põgenema pääses, on teadmata. A. Hatto on nimetanud seit-

set meest, kuid see pole päris kindel, sest vanaaasta õhtu tõttu võisid paljud olla punkrist lahkunud. Järgmisel päeval kahele Sipa punkrile tehtud haarangu käigus leiti kohalolevana vaid üks metsavend (Oskar Jets).

Surma saanud RVL-i võitlejad olid Jaan Roosi ja Asta Jõesaar (võeti vangi, suri teel haiglasse). Teised mürdsid piiramisrõngast välja. Põgenike jälitamine kestis 12 km ulatuses, kuid lõppes edukalt. Metsavennad lasid jälituskoerad maha. Kui palju metsavendi põgenema pääses, on täpselt teadmata. Kuigi juttude kohaselt olevat ründajad kaotanud 60 meest surmasaanutena, ei kandnud ametlike aruannete kohaselt mingeid kaotusi, mis on vaevalt usutav.

VABADUSSÕJA ALGUSE AASTAPÄEVA TÄHISTAMINE EESTI SÕJAMEESTE MÄLESTUSKIRIKUS TORIS

28. novembril 2023 toimus Eesti Sõjameeste Mälestuskirikus Toris Vabadussõja alguse aastapäeva tähistamine. Kokkutulnuid tervitas Tori Kiriku Taastajate Ühenduse juhatuse liige Jüri Kask.

Aastapäeva tähistamisest võtsid osa Eesti Vabadusvõitlejate Liidu juhatuse ning liidu maakondlike organisatsioonide esindajad, Eesti Eruohvitseride Kogu ja Eesti Endiste Metsavendade Liidu esindajad, Jakob Westholmi Gümnaasiumi esindas riigikaitse suuna õppursõdurite liputoimkond ja Kindral Johan Laidoneri Seltsi liputoimkond. Riigikogu liikmetest jäi silma Andres

Metsoja, kohal oli ka Pärnu linnapea Romek Kosenkranius ja teisigi. Jumalateenistuse viisid läbi Kaitseliidu peaaplan Peeter Paenurm, Saaremaa maleva kaplan Hannes Nelis, Lääne maleva kaplan Meelis Malk ja Saaremaa maleva kaplani abi Tõnu Veldre.

Edasi järgnes tõrvikurongkäik kirikust Tori kalmistule pargade ja lillede asetamiseks Vabadussõja mälestussamba jalamile. Jakob Westholmi Gümnaasiumi riigikaitse suuna õppursõdur Lorelai Isabel Laurson luges Tori Vabadussõja mälestussamba juures ette kunagise õppursõduri Arno Raagi 1932. aastal kirjutatud luuletuse.

Koolipingist Vabadussõtta. Noored ajaloo pöörangul.

Ja sündis see, et üks väike rahvas
Seisis ajaloopöörangul
Tõusid praksuvad leegid ajaloo tunglast
Aastal ükstuhat üheksasada kaheksateist
Tõeks töötas saada muinasjutt
Vabaduse Kunglast!

Õnnejoovastus valdas siis igatki meest
Põles lootuse tungal nii ere
Vabaks saab jällegi eestlaste pere
Kuid idakaar tumenes
Usk lootuski sumenes
Ja üle kodumaa raja käis ohe ja nutt
Me kaunist vabaduspüüdest
Jääb ainult muinasjutt.

Ent siiski leidus veel mehi
Kel hinges on nooruselõõsk
Neil kahtlus kulmu ei ehi
Usk-lootus on tugev ja rõõsk.

Nii saabub Vaba Eesti algus
Ja vallandub meeletu lahingutalgu
Kahurid paukumas
Püssid taas raksuvad

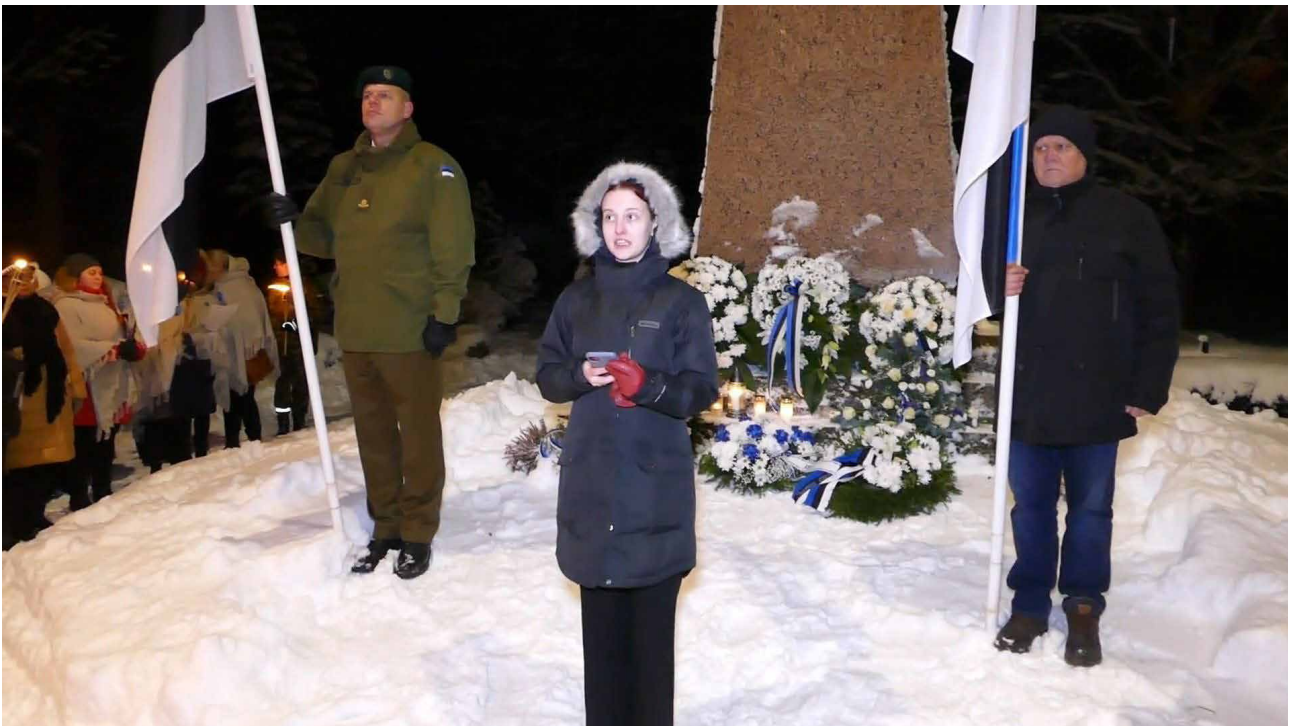
Tormijooks – välkumas bajonetid.
Õisnoore südames hõõgub veri
Valgub Maarjamaa musta mulda
Kuhu niipalju on ajameri
Uhtunud me sulavat elu kulda
Narva ja Valga rajal – häving ning surm
Kõikjal on küsimus –
Kas Võit või koolja nurm?

See käsivars hetkeks ei kahtle
Ja tahe ei muutu ka sõeks
Meid kas kõiki nüüd matke
Kuid vabadusunelm saab tõeks
See nooruse veene ja vere hind
Kõik koos ja pandiks on
Vaba Eesti pind!

Arno Raag, 1932 (vabatahtlik Vabadussõjas
Hugo Treffneri Gümnaasiumist)

Mälestusõhtu lõppes ühise kohvilaua ja vestlus-
ringiga kirikus.

Tiit Pöder, v-ltn (e)
EVL juhatuse esimees

Luuletust loeb Lorelai Isabel Laurson

85 AASTAT TAGASI ALGAS SOOME TALVESÕDA

30. novembril 1939. aastal algas Nõukogude Liidu kallaletungiga Soomele Talvesõda. Erukindral Ants Laaneots annab põhjaliku ülevaate Teise maailmasõja ühe kõige ebatavalisema võitluse algusest, kulgemisest ja tagajärgedest. Algas Teise maailmasõja üks kõige ebavõrdsemaid, kuid ka ebatavalisemaid võitlusi – Soome Talve-

sõda. Kolm ja pool kuud kaitses Soome sõjavägi riiki ülekaaluka julma vaenlase vastu ja saavutas tõrjevõidu.

Väikese rahva kindlameelsus ja ennastsalgavus ei olnud asjatud. Soome kaotas küll mõned oma territooriumi osad, kuid säilitas vaatamata rasketele kaotustele, erinevalt teistest kahe imperialistliku

kiskja – Saksamaa ja NSV Liidu – saagiks langenud Euroopa väikeriikidest, oma iseseisvuse ja demokraatliku riigikorra.

Sõjas kaotasid elu 131 000 venelast ja 26 000 soomlast.

Soome kaitsejõudude võitlusvõime ning punavägede kaotused Talvesõjas ja hiljem ka Jätksõjas olid nii suured, et vapustasid isegi verist Nõukogude diktaatorit Stalinit, sundides teda tunnustama väikeriigi mehiste võitlust oma iseseisvuse eest.

Kolme suure – Roosevelti, Churchilli ja Stalini – tippkohtumisel Teheranis 1943. aastal ütles Stalin Rooseveltile ja Churchillile: “Rahvas, kes on võidelnud iseseisvuse eest nii vapralt nagu Soome, väärib ... lugupidamist.”

RAHUTU MAAILM JA KARM TALV

Kaks aastat Ukraina sõda

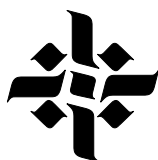
Uue 2024. aasta algus ei ole lisaks mitmele päris krõbedale külmalainele Eestis toonud positiivseid uudiseid ka maailmast. Millised sündmused hakkavad lähiajal maailmas toimuma (lisaks mitmetele valimiskampaaniatele) on segasevõitu, kuid igal juhul jääb Eesti olukord pinevaks. Vaatamata sellele, et oleme NATO ja Euroopa Liidu liikmed.

Lääneriike iseloomustab tänapäeval jõuliste liidrite puudus, keskpärased riigijuhid ja üsna segased ning abitud sõnavõtted, rääkimata juba aeglastest ja kõhklevatest tegevustest. Kõik see ei lisa just kindlust tulevikuks.

Samas võib arvata, et oma propagandale vaatamata ei ole ka Venemaa ja Hiina suurriigid hiilgavas olukorras – oma probleemidepundar on ka nende riigijuhtidel-diktaatoritel maadlemiseks. Teatavas mõttes on nii Ukraina sõda, kui ka uus Külm sõda Lääne ja Ida vahel patiseisus. Hetkel tundub, nagu valmistuks mõlemad pooled pikaks kurnamissõjaks, mille peaks võitma see pool, kellel on rohkem ressursse ja raha.

Siin on juba natuke lootust.

Elagu Ukraina!
Au kangelastele!

JUUBELIAASTA

Käesoleval aastal on ümmarguste numbritega mitmete silmapaistvate Eesti poliitikute ja sõjaväelaste juubelitähtpäevad.

10. veebruar – Kindral Ernst Pödder 145

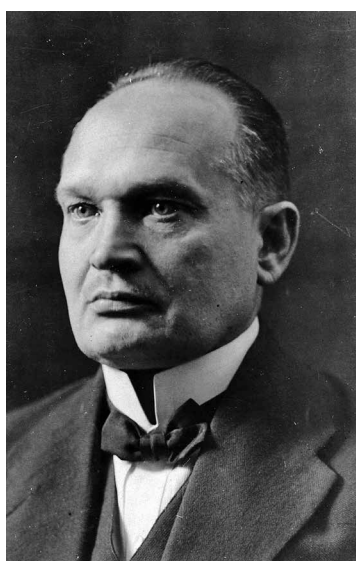
12. veebruar – Kindral Johan Laidoner 140

23. veebruar – President Konstantin Päts 150

28. veebruar – Riigivanem Ants Piip 140

Ernst Pödder

Konstantin Päts

K. Pätsi ausamba juures Tallinnas

EESTI SÕJAMUUSEUM AVAS 12. VEEBRUARIL 2024 KAITSE- VÄE KALMISTUL KINDRAL JOHAN LAIDONERI KENOTAAFI

Eesti sõjamuuseum – kindral Laidoneri muuseum avas kindral Johan Laidoneri 140. sünniaastapäeval Tallinnas kaitseväge kalmistul Vabadussõja juhtide mälestussamba juures tema kenotaafi.

1884. aasta 12. veebruaril Viljandimaal sündinud Eesti omariikluse ajaloo suurkuju Johan Laidoneri elu lõpp kujunes sarnaselt paljudele teistele Eesti riigi ja sõjaväge juhtidele traagiliselt. Nõukogude võim küüditas ta 1940. aasta juunis koos abikaasa Mariaga Venemaale, hiljem arreteeriti ja suri Vladimiri vanglas. Ta on maetud nimetusse hauda Vladimiri vangla surnuaial, tema säilmeid ei ole õnnestunud leida. Nõukogude Liidu repressioonide ohvrite memoriaalil Vladimiris oli skulptor Mati Karmini kujundatud mälestustahvel Laidonerile, kuid möödunud aastal memoriaal lammutati.

Kenotaafilt eemaldas pidulikult katte kaitseväge peastaabi ülem kindralmajor Enno Mõts, kes ütles, et Johan Laidonerile on küll püstitatud mälestusmärgid sünnikohta Viiratsis Raba talus, Viljandi kesklinnas ning Eesti sõjamuuseumi juures Viimsi mõisa pargis, kuid siiaaani puudus keskne mälestusmärk Tallinnas. „Nüüd on see viga parandatud ja Johan Laidoneri nimi leidnud koha Vabadussõja juhtide seas kaitseväge kalmistul,“ sõnas Mõts.

KINDRAL JOHAN LAIDONER

Johan Laidoner sündis 12. veebruaril 1884. aastal Raba talus, Viiratsi vallas Viljandimaal. Tulevane kindral ning riigimees kasvas üles maatöölise perekonnas, tolle aja tüüpilistes vaestes Eesti oludes.

Viiratsi kooli astus Johan Laidoner kaheksa

aastaselt. Õppetöö kulges Laidoneril kergesti, mingeid raskusi uute ainete omandamine talle ei valmistanud. Tema lemmikaineteks kujunesid maateadus ning ajalugu.

Kui Johan Laidoner oli 11-aastane, kolis Laidoneride perekond Viljandisse. Õpingud jätkusid Viljandi linna algkoolis ning hiljem Viljandi linnakoolis, mille ta lõpetas 1900. aasta kevadel.

Ta oli sel ajal 16-aastane ning parimas õppimiseas, kuid edasi õppimist takistas rahapuudus. Ainsa võimalusena tundus Laidonerile sõjaväeteenistus koos peatse astumisega sõjakooli.

Sama, 1900. aasta sügisel üritaski Laidoner Vene sõjaväkke astuda, ent komisjon ei võtnud teda vastu, kuna ta rind ei andnud vajalikku mõõtu välja.

Aasta hiljem võttis sõjavägi ta siiski vastu ning Laidoner asus teenima oma esimesse teenistuskoha – 110. Kaama jalaväepolku, mis asus Leedus Kaunases. Laidoner teenis seal üle aasta, pärast mida arvati ta sobivaks astuma sõjakooli.

1902. aastast õppiski Laidoner Vilno (Vilniuse) jalaväe junkrukoolis, mille lõpetas parimana oma lennus 1905. aastal.

Vilno õpingute ajal, 1904. aastal, tutvus Laidoner oma tulevase naisega, sellal 15-aastase poolatari Maria Kruszevskaga, kes seal samuti koolis käis.

Pärast Vilno junkrukooli lõpetamist määrati Johan Laidoner teenistusse 13. Jerevani Tema Kõrgeaususe ihukaitsegrenaderide polku, mis asus Tbilisi lähedal Manglisi linnakeses.

Aastatel 1909–1912 õppis Laidoner Peterburi Sõjaväeakadeemias. Akadeemia kõrvalt kuulas ta Peterburi Ülikoolis loenguid rahvusvahelises õiguses ning majandusteaduses. Samuti osales ta

aktiivselt Peterburi seltsielus, lõi sidemeid, käis kontserditel.

1911. aastal kohtus ta taas ühel kontserdil Vilno õpingute aegadest tuttava Maria Kruszewskaga, kes nüüd oli Peterburi Konservatooriumi õpilane. Samal aastal sõlmisid 27-aastane Johan ning 22-aastane Maria abielu.

1912. aastast teenis Laidoner taas oma Jerevani Tema Kõrgeaususe ihukaitseregneride polgus. 1913 määrati ta 1. Kaukaasia laskurpolku rooduülemaks. 1914. aastal viidi ta üle 3. Kaukaasia korpuse staapi, millega ta läks ka Esimese maailmasõja rindele. Selle koosseisus tuli Laidoneril osaleda peamiselt võitluses Austria-Ungari Keisririigi vastu Edelarindel Galiitsias. 1915. aastast saadeti ta Läänerinde staapi luureosakonna ülema abiks. Viimaseks ametipostiks Vene armees jäi 62. diviisi staabiülema koht, mis paiknes Valgevenes Molodetsnos. 1917. aastal kutsuti Laidoner Petrogradis moodustamisel oleva 1. Eesti diviisi ülemaks.

14. detsembril 1918 määrati Laidoner Eesti sõjaväe kõrgeimaks operatiivjuhiks ning 23. detsembril sõjavägede ülemjuhatajaks.

Eesti sõjaväe organisatsiooni ülesehitamine ning korrastamine olid Laidoneri esimesed ülesanded. Laidoner pööras väga suurt tähelepanu vägede mobiilsusele ning löögijõule. Eesti armees loodi soomusrongide diviis ning mobiilne jalavägi koos tehnilise hooldebaasiga. Samuti kohustas ta Kaitseliidu baasil looma vabatahtlike üksuseid, mis mängisid olulist rolli Vabadussõja võidu saavutamisel. Samuti käivitas Johan Laidoner juba Vabadussõja ajal Sõjakooli.

Ka oli Laidoner hea strateeg. Ta oli maailmariigi ohvitser ning mõtles suurriikide kategooriates. Ta ei jäänud koju passiivselt rünnakut ootama, vaid suunas Eesti väed võitlusesse Läti ning Loode-Venemaale, et säästa Eesti linnu ning talusid. Omades oma vastastega sarnast tausta Tsaari-vene armeest ning kogemust maailmasõjast, oskas Laidoner põhjalikumalt analüüsida ning paremini kohaneda tegelikes oludes, mis valitsesid Vabadussõjas, võitluses Nõukogude Punaarmee ning Landeswehri vastu.

1920. aastal, pärast Vabadussõja võidukat lõppu, tegi põllumeeste kogude erakond Laido-

Fotod tegi lipnik Mihkel Leis

nerile kandideerida I Riigikogusse. Laidoner oli Vabadussõja ajal võitnud suure populaarsuse rahva seas ning temast saigi Riigikogu liige. Riigikogus juhtis ta rahaasjade-, välis- ja riigikaitsekomisjoni ning oli üks aktiivsemaid ning silmapaistvamaid saadikuid. Üheksa aasta jooksul esitas Laidoner muuhulgas peaaegu igal aastal riigieelarve. Samuti juhtis ta Eesti delegatsiooni Rahvasteliidu töös Genfis. Rahvasteliidu volinikuna tegutses kindral 1925. aastal muuhulgas piiritüli lahendajana Mosulis Türgi-Iraagi piiril.

1928. aastal sai Laidonerist Tartu Ülikooli

audoktor. Laidoner osales aktiivselt ka Eesti spordielu juhtimisel. 1928. aastal valiti Laidoner Eesti Spordi Keskliidu esimeheks ning ta jäi sellesse ametisse 1933. aastani. 1934. aastal valiti Johan Laidoner Eesti Olümpiakomitee esimeheks.

12. märtsil 1934 kutsuti Laidoner riigivanem K. Pätsi poolt kaitsevägede ülemjuhatajaks. Koos Pätsiga kuulutati riigis välja kaitseseisukord.

22. juunil 1940 vabastatas president Päts Nõukogude okupatsioonivõimude nõudel kindral Laidoner Eesti sõjavägede ülemjuhataja kohalt ning vähem kui kuu aega hiljem – 19. juulil 1940 – küüditati ta koos abikaasa Mariaga Venemaale.

Viimased 13 aastat oma elust oli Johan Laidoner väljasaadetu. Ta suri 13. märtsil 1953. aastal Vladimiri vanglas ning on maetud tundmatusse hauda Vladimiri linnakalmistul.

Elulugu pärineb www.laidoneriselts.ee

Aus on ka lisada, et Laidoner korraldas koos riigivanem Pätsiga 1934. aastal riigipöörde ja oli 1939. aastal „hääletu alistumise“ üks otsustajaid.

24. VEEBRUAR TALLINNAS

Sõjaväeparaad

Tallinnas Vabaduse väljakul toimus vabariigi aastapäeva puhul kaitsejõudude paraad.

Paraadi võttis vastu president Alar Karis, paraadi juhatas kaitseväe juhataja kindral Martin Herem. Paraadi rivistaja oli kaitseväe veebel ülemveebel Enn Adoson.

Paraadist võttis osa pea 840 osalejat ja 31 ühikut tehnikat, kokku osales paraadil 34 lippu, viis kompaniid, 11 rühma, kaks orkestrit (Eesti Sõjaväeorkester ja Kaitseliidu orkester Saxon) ja neli teenistuskooera.

Esindatud oli Eesti Vabariigi riigiliputoimkond, Kaitseväe liputoimkond, kõikide väeliikide liputoimkonnad koos üksustega, erioperatsioonide väejuhatuse liputoimkond koos üksusega, Kaitseväe Akadeemia ja sõjaväepolitsei Vahipataljon. Diviisi esindavad paraadil 1. jalaväebrigaadi lipusoomuk,

manööverüksused ja õhutorjepataljon, 2. jalaväebrigaadi liputoimkond ja Kuperjanovi jalaväepataljon, suurtükiväepataljon, luurepataljon, staabi- ja sidepataljon ja logistikapataljon. Samuti osalevad paraadil Kaitseliit, Naiskodukaitse, Sisekaitseakadeemia, Vanglateenistus, Balti Kaitsekolledži-, CCDCOE-ja NFIU.

Liitlastest olid paraadil esindatud Islandi ja Poola liputoimkonnad ning Suurbritannia ja Põhja-Iiri Ühendkuningriigi, Prantsusmaa ja Ameerika Ühendriikide liputoimkonnad koos üksusega.

Samuti sai paraadil lisaks Eesti kaitseväe tehnikale näha NATO Eesti lahingugruppi kuuluvate Suurbritannia ja Põhja-Iiri Ühendkuningriigi, Prantsuse Vabariigi ja Ameerika Ühendriikide lahingutehnikat.

EESTI KAITSELAHINGUTE ALGUSE TÄHISTAMINE MÄLESTUSÜRITUSEGA

7. veebruar – 80 aastat Jüri Uluotsa kuulsast kõnest

7. veebruaril möödus 80 aastat päevast, mil Eesti peaminister presidendi ülesannetes professor Jüri Uluots kutsus Eesti mehi kodumaa kaitsele. Seda aastapäeva tähistati Kirblas mälestuspalvusega ja pargade panekuga Uluotsa haulal ning kohvilauaga.

Lääneranna vallas ligemale 140 elanikuga Kirbla külas Eesti kõige väiksemas kirikus tähistati eile Eesti kaitsevahingute alguse 80. aastapäeva, sest samast külast pärit Eesti peaminister presidendi ülesannetes õigusteadlane Jüri Uluots esines 7. veebruaril 1944 raadios kodumaa kaitse üleskutsega.

Rahvast oli kohal rohkem kui Kirbla seltsimajas toole. Eesti kaitsevahingute alguse aastapäeva mälestuspalvust teenis Lääne praost Kaido Saak ja kõneles Eesti vabadusvõitlejate liidu juhatuse

esimees Tiit Pöder. Ettekandele tuli 80 aasta tagune Jüri Uluotsa raadiosutluski, kus peaminister riigi presidendi ülesandeis Eesti mehi kodumaa kaitsele kutsus. Uluotsa rolli kehastas saarlane Hannes Nelis ja raadioreporter Jaan Kitzbergi Tõnu Veldre.

Kell 16 algas Kirbla kirikus Eesti kaitsevahingute alguse aastapäeva mälestuspalvus, teenis Lääne praost Kaido Saak ja kõneles Eesti Vabadusvõitlejate Liidu juhatuse esimees Tiit Pöder.

Järgnes mälestushetk Jüri Uluotsa kalmul Kirbla kirikuaias, mälestuspargade ja -küünalde asetamine ning mälestuskõned ja palvus. Seejärel koosviibimine Kirbla rahvamajas, kus kaetud on kohvilaud ja räägiti Jüri Uluotsa ja tema pere saatusest.

Tsitaat Jüri Uluotsa 7. veebruari 1944 aastal toimunud raadiosutlusest:

„Vabadussõda jätkub praegu. Küll erinevates ajaloolistes tingimustes kui eelmine. Mitte orjade kari, mitte palgasõdurid, vaid väike kaine põhjamine rahvas võitleb praegu oma vabaduse eest. On raske laim ja solvamine kui keegi ütleb või mõtleb teisiti.“

80 AASTAT KAITSELAHINGUTE ALGUSEST EESTIS

14. jaanuaril 1944 algas Oranienbaumi platsdarmilt punaarmee pealetung eesmärgiga murda Leningradi blokaad ning hävitada Saksa väe-grupp Nord Leningradi-Volhovi rindelõigul, vallutada Narva ja Pihkva ning liikuda edasi Tallinna ja Pärnu peale.

20. jaanuariks purustati Saksa väegrupi tiibadel olnud üksused. Eesti kohale oli kerkinud taasokupeerimise oht idanaabri poolt.

21. jaanuaril hakkasid Saksa väed kogu rindelõigul taganema, nende taganemisteed katsid kõrge lahingumoraaliga Alfons Rebase ja Georg Soodeni Eesti idapataljonid.

27. jaanuariks oli Leningradi blokaad murtud ning Saksa administratsioon andis korralduse Narva elanike evakueerimiseks. 30. jaanuaril kuulutas Eesti Omavalitsuse juht Hjalmar Mäe Eesti seaduste alusel välja üldmobilisatsiooni. Sakslased kartsid Eesti oma sõjaväe moodustamist ja andsid loa ainult 15000 mehe mobiliseerimiseks.

1. veebruaril jõudsid taganevate Saksa väeosade kannul Narva jõe äärde ka punaarmee üksused ja ületasid järgmisel päeval Kudruküla, Riigiküla ja Vaasa-Vepsküla-Siivertsi juures Narva jõe ning löid sinna esimesed sillapead Narva jõe läänekaldale. Samuti loodi sillapea Krivasoos. Sillapead, peale Krivasoo, löödi Eesti sõdurite poolt puruks põhiliselt EV 26. aastapäevaks, Krivasoo riivistati.

7. veebruari pöördus raadiokõnes rahva poole Eesti viimane seaduslik peaminister professor Jüri Uluots ja kutsus üles võitlusele koos Saksa relvajõududega Eesti kõige kurjama vaenlase kommunistliku NLiidu vastu. Eelnevalt oli saadud kõikidelt Eesti erakondadelt üksmeelne otsus mobilisatsiooni toetuseks. Mobilisatsioon

õnnestus ja kokku tuli üle 40000 mehe. Rinne Narva ruumis ja Sinimägedel püsis ligi 9 kuud kuni 17. septembrini, mil Saksamaa juhtkond otsustas Eestist taganeda. See võimaldas Eestist läände põgeneda ca 80 000 inimesel ning Soomel saavutada soodsamad vaherahu tingimused.

23. märtsil moodustati Eesti 1938. aasta põhi-seaduse alusel Eesti Vabariigi Rahvuskomitee, kuhu kaasati kõik enne 1934. aastat tegutsenud erakonnad (va Isamaaliit). Loodi side ka Rootsi ja Soomega.

20. aprillil kokkutulnud valimiskogu volitas Uluotsa täitma Eesti Vabariigi presidendi ülesandeid, samal päeval arreteeriti 230 rahvuskomitee liiget, keda süüdistati saksavaenulikkuses.

21. aprillil nimetas Uluots peaministri asetäitjaks Otto Tiefi ning järgnevatel kuudel moodustati peamiselt Rahvuskomitee liikmetest valitsus.

18. septembril nimetas Uluots eriidiguse alusel ametisse Vabariigi Valitsuse eesotsas Otto Tiefiga.

20. septembril lahkus valitsuse soovitusel Uluots Rootsi, hiljem jõudis sinna ka riigisekretär Helmut Maandi koos Riigi Teataja ainuekssempariga, kus oli kinnitatud valitsuse liikmete ja kõrgemate riigiametnike nimekiri. Ülejäänud valitsusel liikmed langesid Nliidu repressiivorganite kätte ning saadeti vangilaagritesse või hukati.

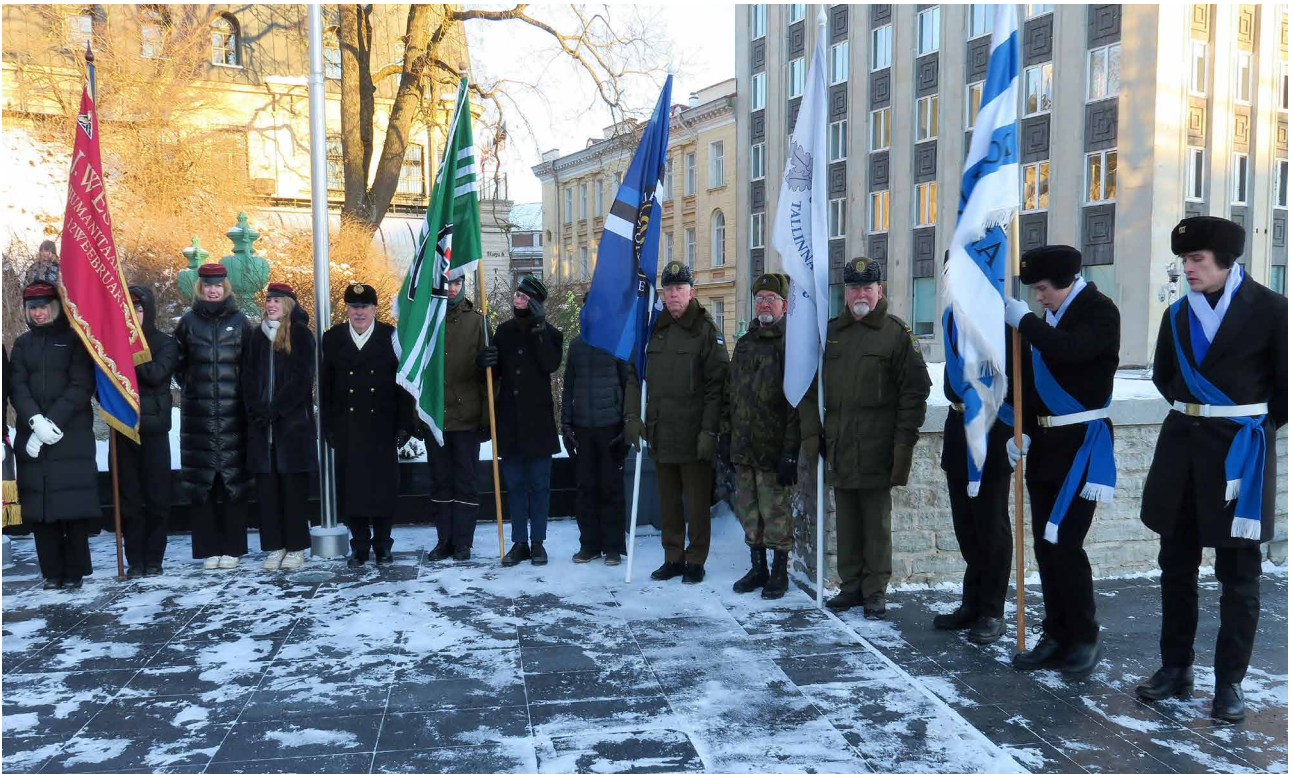
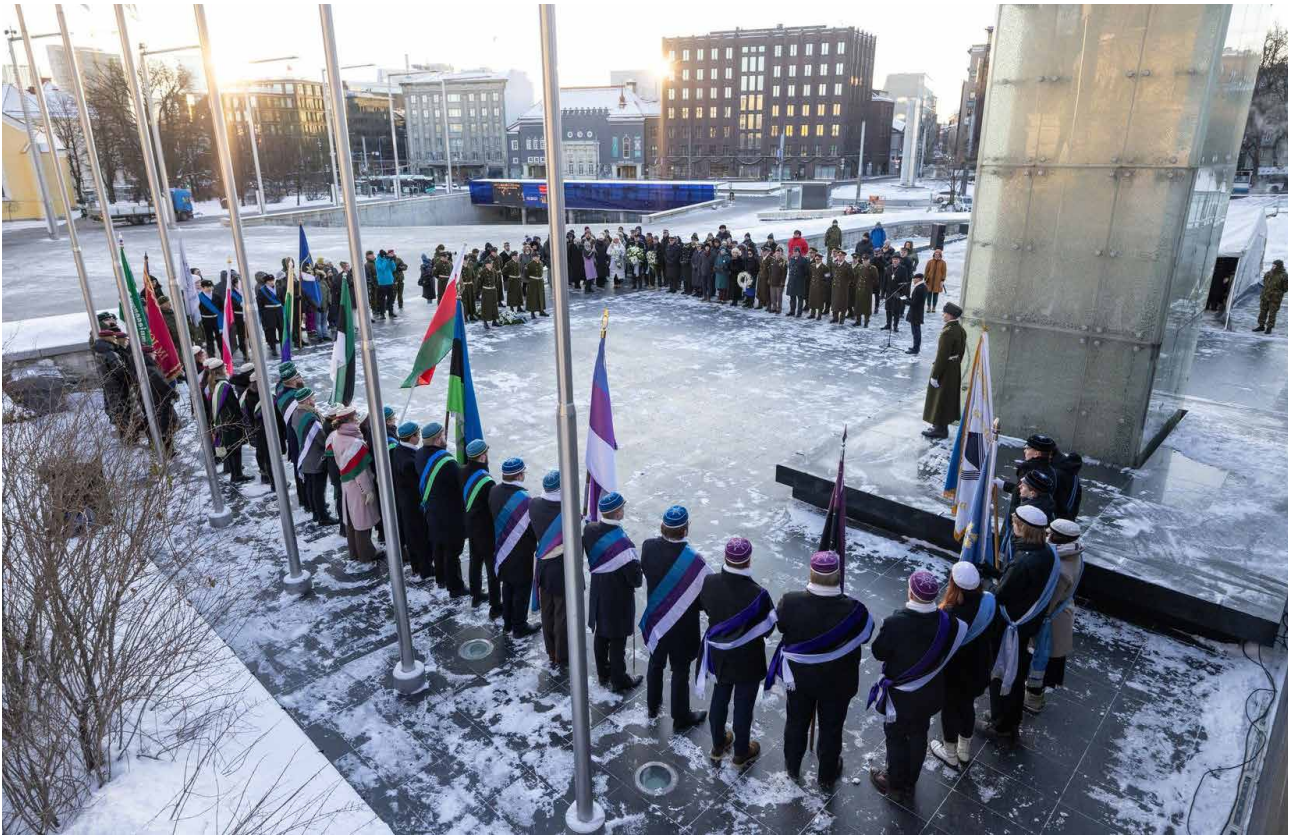
Jüri Uluotsast ja Eesti diplomaatidest eksii-lis jätkus Eesti Vabariigi järjepidevus kuni peaminister presidendi ülesannetes Heinrich Mark andis oma volitused üle president Lennart Merile.

Elagu Eesti!

Tiit Pöder

VABADUSSÕJAS VÕIDELNUTE MÄLESTUSPÄEV 3. JAANUAR 2024

TARTU RAHU 104

2. veebruar – Tartu rahu aastapäev

Tartu rahu ja võidu hind Vabadussõjas

Tartus toimusid rahuläbirääkimised 4. detsembrist 1919 kuni 2. veebruarini 1920.

Vaherahu sõlmiti 31. detsembril ja hakkas rinnetel kehtima 3. jaanuaril 1920. 2. veebruaril 1920 allkirjastati rahuleping eesti ja Nõukogude Venemaa vahel.

Sõjas kandis Eesti Vabariik raskeid kaotusi, kuid need ei ole siiski oma ulatuselt võrreldavad Teise maailmasõja kaotustega. Vabadussõjas sai uuematel andmetel surma või jäi teadmata kadunuks ligi 6000 Eesti rahvaväelast ja kaitseliitlast (lahingus langenutena, haavadesse surnutena, nakkushaiguste tõttu), haavata sai paar korda rohkem. Lisaks hukkus sõjategevuses ja punase terrori tulemusena kuni 1000 eraisikut. Meie sõjaväelasi langes vaenlase kätte vangi 667, neist suurem osa pöördus pärast rahuõlmimist kodumaale tagasi.

Vaenlasele tekitatud kaotused pole täpselt teada, kuid need olid tõenäoliselt 2–3 korda suuremad, vangi võeti näiteks ligi 10 000 punaväelast.

Sõjas sai Eesti abi välisriikidelt, rahaliselt peamiselt Suurbritannialt ja USA-lt. Neile hakati saadud abi tagasi maksma pärast sõja lõppu, kuid kokkulepete alusel peatati need maksed Suure majanduskriisi ajal 1930. aastal.

Igal juhul oli Eesti 1931. aasta seisuga Suurbritanniale võlgu 1,2 miljonit naelsterlingit ja USA-le 13,8 miljonit dollarit. Tänapäevase raha väärtusega võrreldes peaks ehk need arvud korrutama tuhandega?

Vabadussõja relvad

Kui Vabadussõja algul nappis Eestil relvi, neid kraabiti igalt poolt kokku ja oldi sunnitud isegi vaenlaselt võtma, siis sõja kestel olukord muutus. Relvaabi saadi esmalt Soomelt ja hiljem peamiselt Suurbritannialt.

Vabadussõja lõpus oli Eesti sõjaväel juba 120 000 vintpüssi, 2000 kuulipildujat, 300 suurtükki, 10 soomusrongi, 12 soomusautot. Lisaks Läänemerele täiesti arvestatava suurusega sõjalaevastik.

Peamine sõjuri relv oli vintpüss. Kasutati nii Vene, Inglise, Prantsuse, Taani, Saksa kui

ka Jaapani toodangut. Enam levinud olid 7,70 mm Inglise vintpüss M1914 (Pattern 14 ehk P1914); 7,62 mm Vene vintpüss Mosin; 6,5 mm Jaapani vintpüss Arisaka. Et võimalikult ühtset laskemoonatüüpi hoida, siis puuriti palju vintpüsse ümber. Näiteks Arisaka puuriti 7,7 mm-seks.

Tartu rahu ja Eesti naaberriigid

Eesti

- Rahuleping N.Venega Tartus 2. veebruaril 1920.
- Venemaalt saadi 15 miljonit kuldrubla.
- Eesti sai väikesed maa-alad Narva jõe taga ja Petserimaa.

Soome

- Rahuleping N.Venega Tartus 2. oktoobril 1920.
- Puuduvad andmed, et Venemaalt oleks saadud raha.
- Soome sai Petsamo piirkonna (sadam Põhja-Jäämere rannikul), kuid pidi loovutama samasuure piirkonna Karjalas. Üldiselt jäi kehtima Soome Suurhertsogiriigi-Venemaa vaheline piir.

Läti

- Rahuleping N.Venega Riias 11. augustil 1920.
- Venemaalt saadi 4 miljonit kuldrubla.
- Läti sai endale Latgale ja maa-ala Petserimaast lõuna pool (Abrene-Põtalovo piirkond).

Leedu

- Rahuleping N.Venega Moskvas 12. juulil 1920, seda ajal kui käis suuremahuline sõda Vene ja Poola vahel.
- Puuduvad andmed, et Venemaalt oleks saadud raha.
- Leedu sai Vilniuse piirkonna ja veel maariba, mis jääb tänapäeval Valgevenele.

Poola

- Rahuleping N.Venega Riias 18. märtsil 1921.
- Venemaalt saadi 15 miljonit kuldrubla.
- Poola sai ulatuslikud maa-alad, mida hiljem nimetati Lääne-Valgeveneks ja Lääne-Ukrainaks. Poolas nimetati neid alasid Kresy, mida võiks tõlkida piirialadeks.

Rumeenia

- Rumeenia ja N.Vene vahel rahulepingut ei sõlmitud, kuna riigid tulitsesid Modlova (end nimega Bessaraabia) pärast, mis oli ühinenud/ühendatud Rumeeniaga 1918. aastal. Seetõttu keeldus N.Venemaa Rumeeniale tagastamast ka riigi kullavaru, mis oli Esimese maailmasõja ajal Venemaale varjule viidud,
- Diplomaatilised suhted nende kahe riigi vahel sõlmiti alles 1934. aastal.

Gruusia

- Rahuleping N.Venega Moskvas 7. mail 1920
- Puuduvad andmed, et Venemaalt oleks saadud raha.
- N.Venemaa organiseeris veebruaris 1921 Gruusias mässu, Punaarmee tungis riiki ja vallutas selle kuu aega kestnud sõjas.

Türgi

- Türgiga N.Venemaa ei sõdinud, kuid riikide vahel sõlmiti sõpruse- ja koostööping N.Venega Moskvas 16. märtsil 1921.
- N.Venemaa loovutas Türgile Tsaari-Venemaa koosseisu kuulunud Karsi-Erzurumi piirkonna (seda on nimetatud ka Lääne-Armeeniks).

RIIGIVANEM ANTS PIIP 140

28. veebruaril möödub 140 aastat riigivanem Ants Piibu sünnist Viljandimaal Tuhalaane vallas. Teda mälestati sünniaastapäeval kell 12.30 Tallinna Metsakalmistul riigivanemate keno-
taafi juures. juures. Kõnelesid Välisministeeriumi asestantsler, Eesti Mälu Instituudi teadusdirektor Toomas Hiio ja Tallinna Rotary Klubi president Gunnar Toomemets. Kell 15 esitleti Välisministeeriumis Ants Piibule pühendatud raamatut. 29. veebruaril kell 15 avati vanalinnas Pikk tänav 36 maja seinal Ants Piibu mälestustahvel.

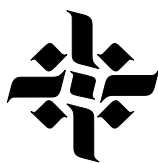
Ants Piip oli kõige esimene Eesti välisesindaja ja saadik Londonis. Tal olid suured teened Briti laevastiku saabumisel Tallinna reidile Vabadussõja algul. Ants Piibu allkiri on ka Nõukogude Venemaaga 2. veebruaril 1920 sõlmitud Tartu rahulepingul. A. Piip oli aastail 1920–1921 riigivanem ja sõjaminister, hiljem korduvalt välisminister. Ta on esindanud Eesti Vabariiki Rahvasteliidus ja teistel rahvusvahelistel foorumitel.

Olude sunnil osales Ants Piip ka nn Baa-side lepingu sõlmimisel 1939. aasta septembris.

Pärast Eesti okupeerimist Nõukogude Liidu poolt vahistati. Ants Piip suri Permi oblasti Nõrobi vangilaagris 1. oktoobril 1942.

MTÜ Konstantin Pätsi Muuseum

24. VEEBRUAR 1918

Manifest kõigile Eestimaa rahvastele

Manifest kõigile Eestimaa rahvastele ehk Eesti iseseisvusmanifest on dokument, mille alusel loodi 1918. aasta veebruaris Eesti Vabariik. Selle tekst koostati ja kinnitati Eesti Maapäeva Vane-
matenõukogu poolt 21. veebruaril ning kuulutati välja 23.–25. veebruaril 1918. Manifestiga kuulutati Eesti esmakordselt ajaloos iseseisvaks riigiks.

Manifest trükiti esimest korda Eesti Maa-
rahva Liidu Pärnumaa piirkondliku juhi August Jürmanni tellimisel Aleksander Jüvertsoni trükikojas Pärnus Hospitali tänava trükikojas. Manifesti ladumist ja trükkimist korraldas Jüvertsoni abikaasa Maria. Trükist tulnud manifest kleebiti kiires korras Pärnus üles.

Manifesti esimene ametlik ettelugemine toimus 23. veebruaril 1918 kell 20 Pärnus Endla teatri rõdult. Manifesti luges linnakodanikele ja Eesti rahvusväeosade sõduritele ette Maapäeva liige Hugo Kuusner. Selle kohta koostati akt, mille sõnastuse järgi võis Eesti iseseisvaks demokraatlikuks vabariigiks kuulutamise lugeda toimunuks juba 21. veebruaril 1918, 24. veebruaril loeti manifest ette Toris ja Viljandis ning 25. veebruaril Tallinnas ja Paides. Manifesti luges Viljandis ette linnapea Gustav Talts, Paides 4. Eesti jalaväepolgu III pataljoni ülem kapten Jaan Maide ning Tallinnas Reaalkooli trepilt Eesti

Ajutise Valitsuse ministrite nõukogu esimeheks valitud Konstanti Päts. Tallinnas oli kavas manifest ette lugeda 24. veebruaril Estonia teatris toimunud etenduse vaheajal, kuid plaan luhtus. Sellel päeval jõuti manifest tänavatele üles kleepida. 25. veebruaril asus Päästekomitee päevakäsuga ametisse Ajutine valitsus, mis pidas oma esimese koosoleku Reaalkoolis.

Lähtudes Manifesti mitmel järjestikusel ettelugemisel erinevatel kuupäevadel ja kohtades tegi Hugo Kuusner 1937. aastal ettepaneku tähistada Eesti Vabariigi aastapäeva 21. või 23. veebruaril, mitte 24. veebruaril. Riigiarhiivi direktor Gottlieb Ney leidis, “et peab jõudma otsusele, et Eesti Vabariigi algpäevaks tuleb pidada 24. veebruari 1918, so päeva mil pealinnas kuulutati välja iseseisvus ja mil tegelikult läks kõrgeim võim Eestis selleks valitud organite, esialgu Päästekomitee ja seejärel Ajutise Valitsuse kätte.

27. novembril 1918 ilmunud Riigi Teatajas nr 1 avaldati manifesti 24. veebruari versioon.

23. veebruaril 2011 avati Pärnus, Hospitali 14 asuva hoone seinal mälestustahvel iseseisvusmanifesti trükkinud trükikoja jaoks.

Tiit Pöder
v-ltn (e)
EVL juhatuse esimees

KAKS EESTI KINDRALIT TEISES MAAILMASÕJAS

Teise maailmasõja päevil hukkus enamus Eesti Vabariigi kindraleid Stalini vangilaagrites. Punaarmee teenis mitu venemaa-eestlastest kindralit (tuntuim neist Lembit Pärn). Kuid vaatame siinkohal kaht Eesti kindralit, kes teenisid Saksa sõjaväes. Johannes Soodla oli eestlane, Viktor Rieberg aga baltisakslane.

Johannes Soodla VR II/2 ja VR II/3 (1897–1965).

Johannes Soodla sündis 14. jaanuaril 1897 Tartumaal Kudina vallas. Ta alustas sõjaväeteenistust 1916. aastast mobiliseerituna Vene sõjaväes, lõpetas Gattshina lip-

nikeskooli ja osales seejärel Esimese maailmasõja lahingutes. Vapruse eest anti talle Püha Georgi ordeni IV järk. Sõjategevuse käigus langes sakslaste kätte vangi ja vabanes sõjavangist alles 1918. aastal.

Vabadussõjas osales ta alates 25. detsembrist 1918 Kuperjanovi partisanide pataljonis. Vabadussõja kestel teenis ta kompanii- ja pataljoniülemana ning rügemendiülema abina, osaledes kõigis olulisemates Vabadussõja lahingutes. Osales 14.–20. oktoobrini 1919 Vene Loodearmee Petrogradi vallutamise operatsiooni toetuseks teostatud Krasnaja Gorka operatsioonil Kuperjanovi pataljoni kahest roodust koosnevat «lahingugruppi». Soodla ülendati 26. veebruaril 1920 alamleitnandist leitnandiks vanusega 9. juuli 1919.

Hiljem õppis ta aastatel 1925–1927 Kõrgemas Sõjakoolis ja teenis juhtivatel kohtadel Eesti kaitseväes. Nii oli ta alates 1934. aastast Tartu sõjaväeringkonna staabiülema k.t., 1. oktoobrist 1934 kaitsevägede staabi 1. osakonna ülema kohusetäitja ja 1936. aastal taas Kaitsevägede Staabi 1. osakonna ülema kohusetäitja, kolonelleitnant ja alates maist 1939 sõjavägede staabi käsundusohvitser.

Õppinud lühikest aega Prantsusmaa kõrgemas sõjakoolis, pöördus ta 1939. aasta septembris seoses Teise maailmasõja puhkemisega Eestisse tagasi ja nimetati Eesti kõrgema sõjakooli ülemaks. Kui Eesti oli okupeeritud ja annekteeritud vabastasid uued võimud ta sellest ametist 1. jaanuaril 1941.

Punaste poolt vangistamisest pääses Soodla seetõttu, et asus veebruaris 1941 ümberasujana Saksamaale (kuna abikaasa Irenel oli saksa verd). Suvel 1941 koos Saksa vägedega. Algul töötas ta Eesti Omavalitsuse Raudteevalitsuse direktorina.

Juba 22. septembril 1941 nimetas Eesti Omavalitsus Soodla Politsei ja Omakaitse Valitsuse juhatajaks.

Suvel 1943 anti Soodlale esialgu SS-Oberföhleri auaste ja ta ülendati Eesti SS-leegioni Kindralinspektuuri ülemaks (kindralinspektoriks).

1944. aastal anti talle Saksa väejuhatuse poolt SS-Brigadeföhleri (kindralmajori) auaste, millega temast sai ainus eestlane, kes Saksamaa teenistuses nii kõrge aukraadi on välja teeninud.

3. septembril 1944 autasustati kindralinspektor J. Soodlale ja Omakaitse juhile kolonel Arnold Sinkale üle 2. klassi Raudristiga.

Soodla taandus koos Saksa armeelega 1944. aastal Saksamaale, elas pärast Teise maailmasõja lõppu vahepeal ka Itaalias ja USA-s. Aastatel 1951–1959 oli ta Itaalias Triestes tegutse-

nud Ülemaailmse Kirikute Nõukogu kutsekooli direktor. Ta osales ka 1. märtsil 1953 eksiilis kokku tulnud Vabariigi Presidendi Asetäitja Valimiskogu tegevuses.

Johannes Soodla suri 16.mail 1965 Lääne-Saksamaal Goslaris.

Voldemar Viktor Rieberg VR I/3 (1886–1952)

Viktor Rieberg sündis 1886. aastal Haapsalus baltisaksa perekonnas ja õppis Haapsalu linnakoolis.

1907. aastal astus ta vabatahtlikuna Venemaa keisririigi sõjaväkke. Teenistust alustas 141. Mozaiski polgus, kust saadeti 1908. aastal edasi

Tbilisi sõjakooli, mille lõpetas 1911. aastal kiitusega ning sai nooremleitnandi auastme. Seejärel teenis telegraafiroodu nooremohvitserina ja hiljem juba rooduülemana.

Esimeses maailmasõjas osales Viktor Rieberg lahinguis kuni märtsini 1918 sapööriroodu ülemana, kellena teenis välja kapteni auastme.

Eesti Vabadussõja alguses astus V. Rieberg 21. novembril 1918 Eesti rahvaväkke, kus ta määrati Inseneripataljoni ülemaks, kellena ta teenis kogu Vabadussõja.

Teenete eest Vabadussõjas anti Riebergile Vabadusristi I/3 ja normaaltalu suuruses maad ja ülendati alampolkovnikuks.

31. augustil 1920 määrati V. Rieberg Eesti sõjaväe Inseneriväe inspektoriks ja tegutses ka Kõrgema Sõjakooli õppejõuna fortifikatsiooni lektorina.

1923. aastal õppis V. Rieberg Inglismaal Chathami sõjaväeinseneride kooli juures korraldatud kursustel, aastatel 1923–1924 osales ta Eesti väeosaülemate informatsioonikursustel.

28. novembril 1924 ülendati V. Rieberg koloneliks ning 24.veebruari 1937 kindralmajoriks, ta oli kuni oktoobrini 1939 Inseneriväe inspektori ametikohal.

15. novembril 1939 lahkus Rieberg teenistusest ning lahkus koos teiste baltisakslastega Eestist ja asus Umsiedlungi käigus elama Saksamaale.

Tema lahkumise puhul tegelikust sõjaväeteenistusest kirjutas Vabariigi President Päts oma käskkirjas:

„Kindral-major V. Rieberg on teeninud meie sõjaväes pidevalt Vabadussõja algusest kuni käesoleva ajani, alul inseneripataljoni ülemana ja alates 10. juulist 1920 inseneriväe inspektorina. Kogu oma teenistuse kestes on kindral-major V. Rieberg teinud ennastsalgavalt tööd oma ametialal. Avaldan kindral-major Rieberg'ile tema lahkumise puhul tegelikust sõjaväeteenistusest tänu püsiva töö eest meie sõjaväes.“

1941. aasta mais kutsuti ta 55-aastaselt Saksa sõjaväe teenistusse, kus talle anti samuti Saksa kindralmajori auaste. Alates 25. juulist 1941 teenis ta Prantsusmaa ja Saksamaa vahelisel Siegfriedi kaitseliini Ülem-Reini kindlustuste staabis.

Alates 10. oktoobrist 1942 kuni 1. oktoobrini 1943 teenis V. Rieberg väegrupi Mitte inseneriväe ülema staabis.

1944. aasta veebruari algul saadeti ta koos väegrupi Nord ülema kindral Walter Modeli staabiga Narva, kus tema ülesandeks oli Peipsi-

äärse kaitsejoone rajamine, kindlustamine ja järelevalve mehitamise üle. Piirikaitserügementide moodustamise ajal asutati Tartusse piirikaitserügementide varustamise keskus, mida kutsuti formeerimisstaabiks Rieberg (saksa k. *Aufstellungsstab Rieberg*), mida juhtis Voldemar-Viktor Rieberg.

Pärast Saksa vägede taganemist Eestist määrati kindralmajor V. Rieberg 1944. aasta septembris Saksa 172. jalaväediviisi ülemaks läänerindel. See diviis oli formeeritud just augustis, kuid sai järgnenud lahinguis põhjalikult lüüa ning saadeti 1944. aasta lõpul laiali.

1. veebruaril 1945 vabastati V. Rieberg teenistusest.

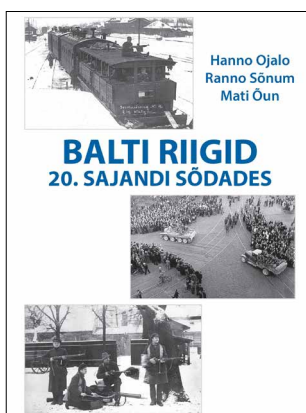
Rieberg elas ka pärast sõda Saksamaal ning suri 21. septembril 1952 Baden-Badenis Lõuna-Saksamaal.

Kindral Riebergi on autasustatud lisaks Vabadusristile veel Kotkaristi II ja III järguga. Teenistuse eest Esimeses maailmasõjas Püha Anna ordeni III ja IV järguga ning Püha Stanislavi ordeni III järguga.

UUED RAAMATUD

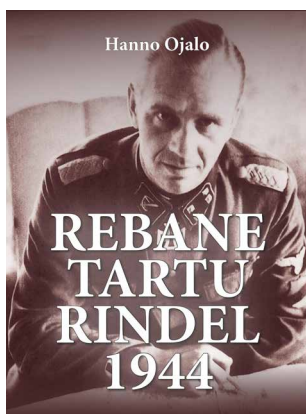
Kirjastus Ammukaar

Hanno Ojalo, Ranno Sõnum, Mati Õun **Balti riigid 20. sajandi sõdades**

Hea lugeja, käesolev raamat annab ülevaate Baltimaade ajaloost 20. sajandi sõdades. Eestile, Lätile ja Leedule oli 20. sajand väga oluline, kuna Esimese maailmasõja tulemusena lagunes Vene impeerium ja seetõttu avanes nendel riikidel iseseisvumisvõimalus. Väljakuulutatud iseseisvust tuli kaitsta juba alanud vabadussõdades ja need riigid jäid püsima! Iseseisvusaeg jäi siiski lühikeseks, kõigest 20 aastaks, sest 1939. aasta 23. augustil sõlmitud Molotovi–Ribbentropi pakt andis Balti riigid NSV Liidu mõjusfääri ning 1940. aasta suvel Nõukogude Liit need okupeeris. Teise maailmasõja kee-
rises vahetusid nii Saksa kui ka Nõukogude okupatsioonivõim ja lõpuks õnnestus Balti riikidel NSV Liidu kokkuvarisesedes oma iseseisvus taastada, Leedul 1990. aastal, Eesti ning Lätil 1991. aastal.

Siinse raamatu põhifookus on suunatud just Lätile ja Leedule vabadussõdades ning nii Esimeses kui ka Teises maailmasõjas. Autorid on valinud sellise tee, sest Lätist ja Leedust neis sõdades on kirjutatud eestikeelses ajalookirjanduses vähe ning käesoleva raamatu autorid üritavad seda temaatikat Eesti lugejale rohkem avada. Eestit puudutavat osa on käsitletud ülevaatlikumalt, kuna 20. sajandi Eesti sõjaajaloost on kirjutatud rohkesti ja põhjalikult. Eestit käsitleva osa on kirjutanud Ranno Sõnum ja Hanno Ojalo, Lätit puudutava osa Mati Õun ja Ranno Sõnum ning Leedut puudutava osa Hanno Ojalo.

Hanno Ojalo **Rebane Tartu rindel 1944**

Tegemist on järjekorras 12. raamatuga pikast ja menukast raamatusarjast, mis käsitleb Eesti Diviisi (ametlikult 20. SS-vägede grenaderidiviis) sõjatee erinevaid tahke ja etappe Teises maailmasõjas.

Raamatusarja eelmised üksteist raamatut ilmusid aastatel 2015–2021. Kuigi autorile tundus, et kõigest on juba kirjutatud, selgus ikkagi, et üks etapp Eesti Diviisi tegevusest on läbi kirjutamata. See oli lühike periood (veidi rohkem kui üks kalendrikuu), kui ligi pool diviisi koosseisust sõdis augustis-septembris 1944 kahe eraldi võitlusgrupina Tartu rindel.

Käesolev raamat jutustabki eelkõige Alfons Rebase juhitud Eesti Diviisi võitlusgrupi lahingutest Emajõe lõuna- ja põhjakaldal, samuti piiramisrõngast pääsemisest taganemisel septembris. Rööbiti tuleb juttu ka Paul Venti juhitud teisest võitlusgrupist, mille saatus kujunes erinevaks.

Lisaks Rebase sõjameeste lahingukirjeldustele, mis on mosaiigina kokku pandud eri allikates ilmunud terakestest, on raamatus palju tähelepanu pühendatud ka silmapaistva Eesti ohvitseri Alfons Rebase elukäigule rahu- ja sõjapäevadel.

Neist sõjameestest, kelle mälestuskatkendeid on raamatus kasutatud, viibisid isiklikult Tartu rindel Hamilkar Mengel, Aleksei Kurgvel, Leon Degrelle, Olaf Tammark, Johannes Raudmäe, Ludvig Vernik ja Valter Liivamägi.

ANDRES RAUDSEPP

14. veebruar 1937 – 29. november 2023

Meie seast on lahkunud Andres Raudsepp. Andres sündis Eestis 14. veebruaril 1937. Ta põgenes perega 1944. aastal sõja eest Saksa- maale ja pärast sõja lõppu said nad 1948. aastal võimaluse tulla Kanadasse. Kanadas olles omandas Andres University of Western Ontarios bakalaureusekraadi. Ta oli prantsuse keele õpetaja ja Kanada armee ohvitser kapteni auastmes.

Andres oli Kanada eestlaskonna raudvara ja lugupeetud inimene. Andres Raudsepp oli imponeeriv maestro, kes oli loendamatu ürituste meeleolulaulja, kus tema sügavat bassihäält oli kerge ära tunda. Andres oli oluliseks organiseerijaks ESTO-päevade korraldajana-kaasalööjana Stockholmis 1980. ja 1996. aastal ja Melbourne'i 1988. aastal. Andres oli esimese Metsaülikooli prog-

rammijuht 1967. aastal ja hiljem veel mitmed aastad Metsaülikooli programmijuht ja aktiivne juhatuse liige.

Ta oli Tartu Ülikooli Akadeemilise Naiskooi auliige ning Toronto Meeskooi liige, ning kauaaegne Eesti Ohvitseride Kogu Kanadas juhatuse liige. auvil! Andres Raudsepp kuulus korporatsiooni "Sakala". Andres tegi kaastööd mitmele Põhja-Ameerika eestlaste ajalehele, tema lugusid ilmusid Vabas Eestlases, Meie Elus, Vaba Eesti Sõnas, Eesti Elus ja Estonian World Review's.

Andres oli suur eestlane, kes tundis huvi Eesti maa, rahva ja kultuuri hea käekäigu eest, tehes oma eluaja jooksul vabas maailmas sedavõrd palju, mille ülestähendamine võtab palju lehekülgi ning mis rikastab meie riigi ja rahva ajalugu.

VABALE EESTILE TRUU SURMANI

TAAVI KAUPS

22. juuli 1926 – 8. veebruar 2024

Soomepoiss Kaups sündis Tartus, õppis Tallinnas Reaalkoolis.

Soome armeesse mais 1943, rindel Raja-joel, lõpetas ohvitseride kursuse (4./UK/JR200) ja sai lipniku (*vänrikki*) auastme.

Tagasi Eestisse 19. augustil 1944, Klooga õppelaagris, põgenes 24. septembril 1944 Hiiumaalt Rootsi.

Lõpetas Sigtuna Eesti Gümnaasiumi, õppis Stockholmi ülikoolis. 1949 asus elama USA-sse.

Lõpetas Wisconsinis ülikooli ehitusinsenerina, töötas ehitusfirmas Chicagos ja selle osakondades Hollandis, Inglismaal ja Rootsis, lõpuks peainsener.

Elas Illinoisis Naperville's, elu viimased aastad Californias.

Autasustatud Soome Valge Roosi I klassi medaliga 2021. aastal.

Nekroloog on kirja pandud:
www.koiduaeg.ee

VABALE EESTILE TRUU SURMANI

HANS SAVISIK

21. oktoober 1921 – 6. veebruar 2024

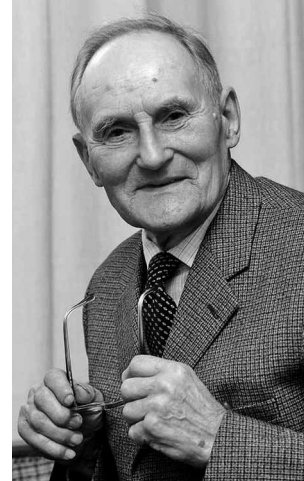
Leegionär Hans Savisik, kellest alles eelmises infolehes kirjutasime, lahkus siitilmast 6. veebruari õhtul 102 aasta vanuselt. Ta oli Viljandimaa vanim mees ning üks viimaseid Eesti Leegioni veterane ja Sinimägede lahingus osalenuid.

Hans Savisik sündis 21. oktoobril 1921 Viljandimaal Võisiku vallas. Ta lõpetas kooli Põltsamaal ning asus elama Leie külla. Juba 1941. aasta Suvesõjas võitles ta punaste vastu Vaibla lahingus. Oma kohustust riigi ja rahva ees täites astus ta Omakaitse Leie kompaniisse ning hiljem, 1941. aastal, sõlmis lepingu Wehrmachtiga, osaledes julgestusüksuses.

Savisik andis olulise panuse Eesti vabadusvõitluses, võideldes Eesti Leegioni ridades Neveli ja Narva rinnetel. 1944. aasta kaitselahingutes võitles Savisik Sinimägedel ja Permiskülas. Pärast sakslaste taganemist jõudis Savisik oma üksusega Lätti, kuid seal otsustati mitte minna Saksamaale, vaid naasta kodumaale, lootes end okupatsioonivõimu eest niikaua varjata, kuni Eesti uuesti vabaneb.

Pärast sõda tuli Savisikul end punavõimu eest varjata ning ta pidi kodumaal peitu jääma, kandes endas sõjatraumade raskust. Lootes amnestiale, tuli ta metsast välja, ent vangistati peagi ja saadeti Siberisse tavapärase karistusega 25+5 aastat. Ometi ei murdunud need rasked ajad tema vaimu, ning isegi vangilaagris Jakuutias näitas ta üles suurt visadust ja järjekindlust. Seal remontis ta pumпасid ja sai metallipesemisvabrikus eluohtriku radioaktiivse mürgituse, kuid põdes ränga palaviku läbi ja jäi ellu.

Pärast sõda leidis Savisik endale mitmeid töökohti ning tuli toime ka vangilaagris oldud perioodiga. Ta oli mees, kes ei murdunud isegi kõige raskematel hetkedel, vaid säilitas alati väarikuse ja otsustavuse. Tema

elu oli täis seiklusi, väljakutseid ja eneseületamist ning ta oli eeskujuks paljudele oma tugeva vaimu ja järjekindlusega.

Viimastelgi eluaastatel jätkas Savisik oma aktiivset eluviisi ja inspireeris teisi oma optimismiga. 99-aastane Hans Savisik otsustas 2021. aasta suvel minna Pelistvere hooldekodusse, aga kahe nädala pärast lahkus ta sealt, sest tal ei lubatud puid lõhkuda.

Lisaks Saksa vormis teenitud medalitele, Kotkaristi V klassile ja Vabaduse Tamme pärja aumärgile oli Savisik ka Eesti Sõjameeste Sakala Ühingu pikaajaline liige. Eesti Sõjameeste Sakala Ühingus on nüüd järel ainult üks endine võitleja.

Hans Savisikku mäletatakse alati naeruisuise ja sõbraliku vanahärrana, kes oli alati valmis jagama oma rikkalikku kogemust ning kes suutis oma elurõõmuga nakatada kõiki ümbritsevaid. Tema lahkumist leinavad nii tema lähedased kui ka kogukond tervikuna ning tema mälestust kannavad edasi kõik need, kes hindavad tema panust Eesti vabadusvõitluses.

VABALE EESTILE TRUU SURMANI

**PALJU
ÕNNE!**

2024

JAANUAR

Gunnar Vompas

Anne Eenpalu

Endel Kask

Boris Mäemets

Aart Nõmm

Leo Mürkhein

Marika Peterson

VEEBRUAR

Lembit Zilinsky

Marek Nummu

Aadu Jõgiaas

Henn Põlluaas

Aleksander Paia

Heiki Magnus

Manivald Kasepõld

MÄRTS

Tiit Põder

Jaan Nõmm

Marju Toom

**Eesti Vabariigi
106. aastapäev!**

*Infoleht Vaba Sõna
õnnitleb kõiki lugejaid
tähtpäeva puhul!*

Infolehe toimetus: H. Ojalo – toimetaja, küljendus ja trükk – Grano OÜ, fotode autor – Aare Hindremäe

Eesti Vabadusvõitlejate Liit

Aadress: Toompea 8, Tallinn, 10130

Kontakt: Tel. 666 04 30

e-post: vabadusvoitlus@hotmail.ee

http://www.evvl.ee

